

Een moment om alle indrukken van de landbouwtentoonstelling te laten bezinken. (Musea Zutphen)

Postduiven op patrouille

Rob Kammelar

Om het berichtenverkeer te verbeteren ging het Nederlandse leger rond 1900 experimenteren met mobiele postduivenstations. In Zutphen werd de werking van zo'n verplaatsbaar duivenhok gedemonstreerd tijdens de landbouwtentoonstelling van 1905.

De landbouwtentoonstelling, die van 9 tot 12 augustus 1905 in Zutphen werd gehouden, was een groot succes. De Geldersch-Overijsselsche Maatschappij van Landbouw had zich ingespannen om allerlei nieuwigheden op het terrein van land-, tuin- en bosbouw naar Zutphen te krijgen. In het Coenenspark werden de nieuwste broed-, dors- en flessenspoelmachines gedemonstreerd. De bezoekers konden zich vergapen aan Zeppy, de grootste stier ter wereld. De binnenvisserij toonde in grote aquaria wat er in ons land onder water

allemaal gevangen kon worden. Er was een wedstrijd in het beslaan van paarden en de beroemde 'luchtreiziger' Karl Wittenberg steeg met zijn heteluchtballon op van het tentoonstellingsterrein. Kortom, er viel voor het publiek veel op te steken en te genieten. Prins Hendrik, de jonge echtgenoot van koningin Wilhelmina, en koningin-moeder Emma kwamen er speciaal voor naar Zutphen.¹

Militaire boodschappers

De Koninklijke Landmacht greep de gele-

genheid aan om een groter publiek kennis te laten maken met een van haar nieuwste ontwikkelingen. Nee, de bereden artillerie kwam niet het pas aangeschafte 7,5 cm veldgeschut laten zien. En ook kwam er niet een wielrijdersdetachement het formatierijden op gekoppelde dienstdiensen demonstreren. Maar wel presenteerde onze krijgsmacht met trots haar mobiele postduivenstation.

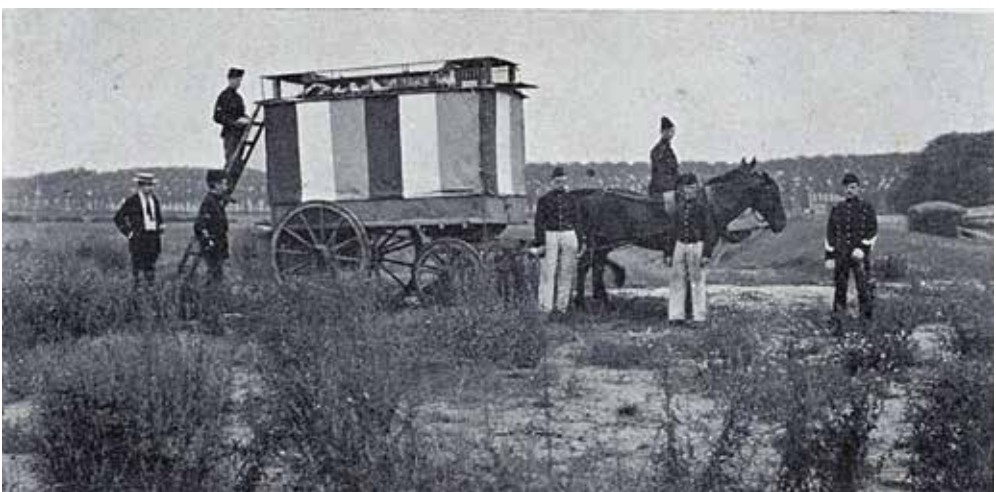
Postduiven werden al heel lang als militaire boodschappers gebruikt. Na 1843 echter werd voor het militaire berichtenverkeer steeds vaker de elektrische telegrafie gebruikt. Maar in de Frans-Pruisische oorlog van 1870/'71 was deze technologie kwetsbaar gebleken. Rond 1900 gingen ook ordonnansen op de fiets of op de motor berichten overbrengen. Zij hadden echter een beperkte actieradius en waren erg afhankelijk van de gesteldheid van het terrein. In oorlogssituaties konden ze makkelijk door de vijand onderschept worden. Vooral het Franse en het Duitse leger bleven daarom grote aantallen afgerichte postduiven aanhouden voor hun berichtenverkeer. Het Franse centrale postduivenstation in Parijs hield niet minder dan 25.000 duiven. Het Duitse leger exploiteerde

in Spandau bij Berlijn een eigen onderzoeksen africhtingsinstituut voor postduiven.

Rijkspostduivendienst

De Koninklijke Landmacht bleef in dit opzicht sterk achter bij andere Europese legers. Men maakte wel gebruik van postduiven, maar liet de uitvoering over aan hobbyisten binnen het leger en leunde sterk op de medewerking van postduivensportverenigingen in den lande. Pas in 1903 werd een zelfstandige Rijkspostduivendienst ingesteld, waarvoor

Het mobiele postduivenstation op de landbouwtentoonstelling te Zutphen, 9-12 augustus 1905. (Regionaal Archief Zutphen).

Huzaren met duivenmand ca. 1914. Zo werden tijdens de Zutphense proefneming ook de duiven vervoerd van het mobiele station bij het Coenenspark naar De Bramel en naar Emsbroek. (Nationaal Militair Museum, Soesterberg)

op de begroting van dat jaar *f* 6300,- werd opgenomen.² De inzet van postduiven was tot nu toe beperkt gebleven tot vaste trajecten tussen vestingen en kazernes. In navolging van Frankrijk ging de Rijkspostduivendienst proeven nemen met een verrijdbaar duivenhok, dat met oprukkende troepen mee kon reizen. Het werd achter de linies bij de commandopost geplaatst. Vooruitgeschoven eenheden of verkenningspatrouilles namen dan vervolgens een aantal duiven mee, die berichten over de situatie onderweg konden terugbrengen naar de commandopost te velde.³

Op patrouille

Op de laatste dag van de landbouwtentoonstelling demonstreerde de Rijkspostduivendienst voor het Zutphense publiek de mogelijkheden van het mobiele postduivenstation. Het hok was opgesteld op de zandverhoging die ten noorden van het Coenenspark was aangelegd in verband met de bouw van de nieuwe gasfabriek.⁴ De *Zutphensche Courant* gaf er het volgende verslag van:⁵

Het verplaatsbare postduivenstation dat eerst te Breda gestationeerd was, werd ter gelegenheid van de landbouwtentoonstelling hier gebracht. Zooals men weet is de eigenaardigheid dat de duiven die daarop gewend zijn, steeds op dit hok terugkeeren, waar het ook geplaatst is.

De proefneming hedenochtend genomen, slaagde eveneens uitstekend. Te 11.25 verlieten twee huzarenpatrouilles het tentoonstellingsterrein. De ene begaf zich naar Emsbroek, ten Oosten van de Gorssele heide, de andere naar het kruispunt van wegen ten N[oorden] van het kasteel De Bramel.⁶ Beide punten liggen omstreeks 10 K.M. van Zutphen. De eerste patrouille kwam te 12.37 op eerstgenoemde plaats aan, de andere te 12.40 op hun plaats van bestemming.

In 't geheel waren 12 duiven in 6 mandjes meegenomen. Elke patrouille had dus 6 duiven bij zich, die twee aan twee opgelaten werden. Daar ter plaats werden de duiven van een bericht voorzien, dat in een aluminium kokertje aan een der poten bevestigd wordt. Elke 5 min. werd de koppel gelost. De 1^e duif van de 1^e patrouille kwam te 1.34 aan, die eerst te 1.20 gelost was, zoodat zij den afstand in 14 min. had afgelegd. Een der duiven van deze patrouille was des middags te 3 u nog niet terug.

Het 'Heeresbriefftaubendenkmal' in Berlijn-Spandau. (foto auteur, 2009)

Van de tweede patrouille kwam de eerste duif binnen 13,5 min. terug. Het diertje werd te 1.28 losgelaten. Alle zes duiven waren te 1.59 terug.

De proefneming had veel bekijks.

De proef leek succesvol, maar er valt wel iets op af te dingen. In ieder geval keerde er één duif niet terug. Na verplaatsing waren de duiven niet direct inzetbaar. Ze hadden enige tijd nodig om aan hun nieuwe omgeving te wennen, voordat ze het verplaatste hok als hun thuisbasis beschouwden. Bij eerdere proefnemingen in de omgeving van Leiden en Amersfoort werden periodes van drie tot elf dagen in acht genomen. Hoe langer de verblijftijd hoe beter de duiven presteerden. Bij korte verblijfsperiodes keerden lang niet altijd alle duiven terug.⁷ Hoe lang de duiven in Zutphen hebben gestaan aler ze gelost werden, wordt nergens vermeld. De demonstratie in Zutphen vond plaats op 12 augustus. Al op 3 augustus waren de eerste aankondigingen van deze proef verschenen in de pers. Het is goed mogelijk dat het mobiele postduivenstation toen al bij het Coenenspark stond. Berichten daarover ontbreken echter.

Eerste Wereldoorlog

Het gebruik van mobiele duiventillen bij het Nederlandse leger is nooit goed van de grond gekomen. Ons leger raakte niet in krijgshandelingen betrokken, zodat het systeem niet tot het uiterste getest hoefde te worden. De Rijkspostduivendienst bleef een marginaal bestaan leiden en werd in 1932 opgeheven. Hoe anders was dat in de ons omringende landen. Tijdens

de Eerste Wereldoorlog (1914-1918) werden door alle strijdende partijen vele tienduizenden postduiven ingezet. Sommige duiven, zoals Cher Ami en Vaillant, bereikten heldenstatus en werden – al of niet postuum – gecoreerd. Na hun dood werden ze opgezet en in legermusea tentoongesteld.⁸ Alleen al het Duitse leger had langs het westelijk front 500 duiventillen, van waaruit zo'n 120.000 duiven zijn ingezet.⁹ In Berlijn-Spandau staat thans nog een oorlogsmonument dat de frontpresaties van deze dieren in herinnering houdt. Ook in Brussel en Lille (Fr.) staan monumenten voor militaire postduiven uit de Eerste Wereldoorlog. ●

Noten

1. Zutphensche Courant 10-14 augustus 1905.
2. J. Lenselink, 'De postduivendienst van de Koninklijke Landmacht', in: *Armamentaria* 26 (1992).
3. 'De postduif in dienst onzer krijgsmacht', in: *Hollandsche Revue* jrg.10 (nr.2, 1905).
4. *Leeuwarder Courant* 3 augustus 1905.
5. *Zutphensche Courant* 14 augustus 1905.
6. bij Vorden.
7. *Algemeen Handelsblad* 11 juni 1902.
8. Heim Meijerink: *Postduiven, helden in de Eerste Wereldoorlog* (www.wereldoorlog1418.nl/duiven/).
9. Lenselink, t.a.p.